

Шифр: “КНОПА”

**СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ
ІНКЛЮЗІЇ**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	6
2. ІНКЛЮЗИВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК: СУТНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ, СТАН В УКРАЇНІ ТА РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННІ.....	10
3. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	17
ВИСНОВКИ	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	27
АНОТАЦІЯ.....	33

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна парадигма розвитку цивілізованого суспільства ґрунтується на концепції сталого розвитку, яка на сьогоднішній день має не лише вагоме теоретичне обґрунтування, а прагматизується у низці важливих і знакових програмних документів, які дозволяють імплементувати її положення в практичну площину. На засадах цієї концепції розробляються політики соціально-економічного розвитку найбільш розвинених та економічно успішних країн, що демонструють високий рівень життя населення.

Наріжним каменем концепції сталого розвитку є людиноцентризм, що обумовило формування в її межах концепції інклюзивного економічного розвитку, яка фокусується на забезпеченні рівного доступу до різноманітних благ всіх верств населення, подоланні бідності та зростанні добробуту. Зазначена концепція є потужною відповіддю на актуальні проблеми людства: погіршення екологічної ситуації, зростання нерівності, проблеми просування “соціальними сходами” тощо.

Не дивлячись на популярність та активне запровадження положень концепції інклюзивного розвитку, пошук дієвих практичних інструментів її імплементативі залишається відкритим. Одним з найбільш дієвих інструментів реалізації цієї концепції є розвиток соціального підприємництва, яке з одного боку функціонує на класичних ринкових засадах та керується принципами економічної ефективності, а з іншого – має важливу соціальну місію та реалізує її на системній основі, стаючи провідником важливих соціально-економічних перетворень в суспільстві. Якщо в розвинених країнах соціальне підприємництво є достатньо поширеним та системним економічним явищем, то в Україні воно перебуває лише в стадії становлення. Проте, актуальність його розвитку для нашої держави є надвичайною, особливо в контексті війни та повоєнного відновлення. На наш погляд, розвиток соціального підприємництва в Україні дозволить нашій державі реалізовувати принципи сталого та інклюзивного розвитку відповідно до прийнятих програмних документів після війни. Зазначене обумовлює актуальність обраного напрямку дослідження.

Об'єктом дослідження є соціальне підприємництво як економічне явище та його роль у забезпеченні сталого та інклюзивного економічного розвитку.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні аспекти функціонування соціального підприємництва в системі забезпечення сталого та інклюзивного економічного розвитку.

Метою наукової роботи є з'ясування сутності, особливостей розвитку соціального підприємництва, його ролі у забезпеченні сталого та інклюзивного економічного розвитку, формування пропозицій щодо стимулювання його розвитку в Україні на основі оцінки його стану та закордонного досвіду.

Для реалізації поставленої мети в роботі розв'язуються наступні **завдання**:

- з'ясування сутності, особливостей, видів соціального підприємництва та його ролі у забезпеченні сталого розвитку;
- розкриття змісту концепції інклюзивного розвитку, оцінка його стану в Україні та визначення місця соціального підприємництва у його формуванні;
- оцінка стану соціального підприємництва в Україні та формування пропозицій щодо стимулювання його розвитку в перспективі.

Методи дослідження. В науковій роботі використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Для з'ясування сутності та особливостей функціонування соціального підприємництва в системі забезпечення сталого та інклюзивного розвитку використано методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, узагальнення та абстракції. Оцінка стану інклюзивного розвитку України та стану розвитку соціального підприємництва здійснювалась на основі статистичного аналізу та методу порівняння. Формування пропозицій щодо стимулювання розвитку соціального підприємництва ґрунтувалось на структурно-логічному та статистичному аналізі.

Методологічна та інформаційна база дослідження. Наукова робота ґрунтується на результатах досліджень вітчизняних та закордонних авторів в царині розвитку соціального підприємництва, його впливу на параметри та

динаміку сталого та інклюзивного економічного розвитку; міжнародних та вітчизняних програмних документах, що окреслюють вектори сталого та інклюзивного розвитку; даних статистичної служби України та Національного банку України; статистичних дослідженнях Європейської комісії тощо.

Наукова новизна роботи полягає у запропонованій авторській класифікації видів соціального підприємництва залежно від його соціальної місії та фокусу; обґрунтованій ролі соціального підприємництва у забезпеченні сталого розвитку на основі співставлення Глобальних цілей та векторів діяльності соціального підприємництва; сформульованому механізмі впливу соціального підприємництва на динаміку інклюзивного розвитку за рахунок унікальної комбінації економічної ефективності та соціальної місії соціального підприємництва; сформульованому комплексі пропозицій щодо стимулювання розвитку соціального підприємництва в Україні з врахуванням особливостей вітчизняного бізнес-середовища та громадянського суспільства.

Практична значущість отриманих результатів підтверджується їх апробацією на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Innovative development of science, technology and education» (14-16 березня 2024, м. Ванкувер, Канада) та запровадженням в діяльність Співки підприємців малих, середніх та приватизованих підприємств України (Довідка №4 від 4.03.2024). Робота пов'язана з науково-дослідною роботою ВНЗ та виконана в межах НДР «Підприємницький потенціал в системі національної безпеки» (номер державної реєстрації 0124U001631) в межах опанування дисципліни «Соціальна економіка».

Структура роботи. Наукова робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, що налічує 54 позиції та анотації. Основний текст роботи становить 26 сторінок і містить 3 рисунки та 10 таблиць.

1. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Після проголошення та прийняття на Конференції в Ріо-де-Жанейро у 1992 році «Порядку денного на ХХІ століття» концепція сталого розвитку визнається основним парадигмальним напрямом розвитку сучасного суспільства. Сталий розвиток в межах цього документу визначався як «розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [1]. Всі наступні визначення поняття за основу брали саме це тлумачення сталого розвитку [2].

Концептуально теорія сталого розвитку передбачає збалансоване поєднання трьох важливих складових: економічної, соціальної та екологічної.

Економічний підхід до концепції стійкого розвитку ґрунтується на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля, який може бути сформований за умови, як мінімум, збереження сукупного капіталу, за допомогою якого генерується цей дохід. Таким чином, концепція передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів [2].

Соціальна складова сталого розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, в тому числі, на скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми. Важливим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ, збереження культурного капіталу і різноманіття в глобальних масштабах, забезпечення плюралізму тощо.

З екологічної точки зору, сталий розвиток має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем, збереження систем і ареалів проживання, біологічного різноманіття.

Поєднання цих трьох компонент та узгодження їх збалансованого розвитку в практичній площині є достатньо складною задачею та вимагає розробки дієвих інструментів реалізації. На наш погляд, найбільш актуальною відповіддю на вирішення завдань сталого розвитку є розвиток соціального підприємництва.

Соціальне підприємництво в найбільш загальному вигляді розуміють як бізнес із соціальною метою, створений для покращення життя інших людей [3-22]. Мету такого бізнесу не зведено до отримання фінансової вигоди засновником, вона полягає у створенні соціальної цінності для громади чи суспільства загалом і подолання суспільно значущої проблеми [22].

З огляду на те, що соціальне підприємство не визначено як юридичний термін в законодавчому порядку, його трактовка є інколи розмитою та відповідно присутня дискусія щодо того, які підприємства можна вважати соціальними. Аналіз різноманітних джерел [3-22] дозволив нам сформулювати принципові відмінності між комерційним та соціальним підприємствами та вектор трансформації “комерційного” підприємства у “соціальне” (рис.1.1).

Рис.1.1. Трансформація комерційного підприємства в соціальне

Джерело: розвинено автором за [22]

Таким чином, здійснення підприємством благодійної діяльності, або впровадження в діяльність принципів корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) не перетворює комерційне підприємство в соціальне. Основною відмінністю соціального підприємства можна вважати: 1) визначену в статуті некомерційну мету, тобто вирішення певної суспільно-значущої проблеми; 2) спрямування ресурсів та діяльності на її розв’язання.

В узагальненому вигляді соціальне підприємство можна охарактеризувати наступними основними особливостями (рис.1.2).

Залежно від спрямованості та ціннісних орієнтацій власників соціального підприємства можна виділити його наступні види (табл. 1.1).

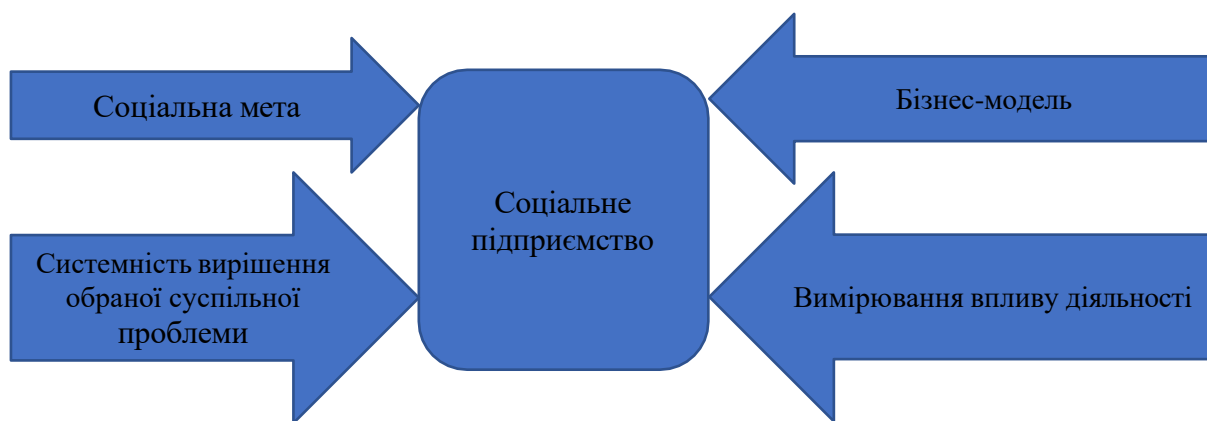

Рис. 1.2. Особливості соціального підприємства

Джерело: складено за [3-22]

Таблиця 1.1.

Види соціального підприємництва за напрямками діяльності

Види	Підвиди (вектор діяльності)	Основний фокус
Екологічні	Recycling	Сортування та переробка сміття
	Відновлювальна енергетика	Створення альтернативних енергетичних станцій (сонячні батареї, інші види відновлювальної енергії)
	Підтримання природних ареалів	Очищення лісів, водойм, висадка дерев тощо
Людино-центричні	Забезпечення інклюзії	Працевлвштування людей з обмеженими можливостями
	Подолання бідності	Допомога бідним, особам без житла
	Допомога вразливим верствам населення	Допомога дітям-сиротам, саодиноким пенсіонерам, особам, що потерпають від домашнього насильства
	Підтримання та збереження ареалів проживання	Облаштування дитячих майданчиків, парків тощо в межах поселень
Культурно-просвітницькі	Збереження культурної спадщини	Відновлення та реставрація пам'яток архітектури
	Створення культурно-просвітницьких продуктів	Фінансування створення культурно-просвітницьких продуктів різного спрямування (музика, книги, курси тощо)
Безпекові*	Посилення військової обороноздатності	Фінансування закупівлі озброєння, радіолокаційних засобів, транспорту, медичного обладнання тощо для потреб армії
	Посилення кібербезпеки	Реалізація заходів цифрового захисту, або атак на ворожі ресурси

Джерело: складено автором

Представлена таблиця демонструє, що наразі соціальне підприємництво охоплює всі суспільно-значущі сфери та спрямовує свою діяльність на розв'язання важливих суспільних завдань. Окрім цього, можна констатувати, що Україна стала піонером у започаткуванні нового напрямку соціального підприємництва – безпекового, потреба в якому виникла внаслідок війни.

Роль соціального підприємництва у забезпеченні сталого розвитку наочно прослідковується через співставлення його напрямів та Глобальних цілей (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Матриця відповідності Глобальних цілей та видів соціального підприємництва

Глобальні цілі (цілі сталого розвитку)	Види соціального підприємництва, спрямовані на їх реалізацію
Подолання бідності	Людиноцентричне соціальне підприємництво
Подолання голоду	
Міцне здоров'я та благополуччя	
Гендерна рівність	
Гідна праця та економічне зростання	
Скорочення нерівності	Людиноцентричне соціальне підприємництво; Екологічне соціальне підприємництво; Безпекове соціальне підприємництво
Промисловість, інновації та інфраструктура	
Сталий розвиток міст і громад	Людиноцентричне соціальне підприємництво; Культурно-просвітницьке соціальне підприємництво
Якісна освіта	
Чиста вода та належні санітарні умови	Екологічне соціальне підприємництво
Доступна та чиста енергія	
Відповідальне споживання та виробництво	
Пом'якшення наслідків зміни клімату	
Збереження морських ресурсів	
Захист екосистем суші	
Мир, справедливість та сильні інститути	Людиноцентричне соціальне підприємництво; Безпекове соціальне підприємництво
Партнерство заради сталого розвитку	Усі види соціального підприємництва за рахунок партнерства та високої здатності залучати донати та грантове фінансування

Джерело: складено автором

Представлена матриця демонструє абсолютну узгодженість завдань та векторів діяльності соціального підприємництва з цілями сталого розвитку. Важливою перевагою соціального підприємництва у вирішенні завдань сталого розвитку є його виняткова особливість, яка полягає у тому, що з одного боку соціальне підприємство повністю орієнтоване на розв'язання суспільної проблеми, а з іншого – функціонує на основі базових ринкових принципів (самоокупності, самофінансування). Таким чином, вирішення суспільно-значущих проблем здійснюється в межах соціального підприємництва одночасно на засадах економічної ефективності, що також сприяє сталому економічному розвитку. Отже, доходимо висновку, що соціальне підприємництво є унікальним інструментом досягнення цілей сталого розвитку.

2. ІНКЛЮЗИВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК: СУТНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ, СТАН В УКРАЇНІ ТА РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

Людиноцентричність концепту сталого розвитку в своїй основі передбачає соціально-економічну інклюзивність, тобто залучення всіх громадян до соціально-економічних процесів та реалізації Глобальних цілей. Ідея інклюзивності стає наріжним каменем та провідним вектором розвитку самої теорії сталого розвитку, що відображають численні наукові розробки в цій царині [23-28] та концептуалізація поняття інклюзивного економічного розвитку в програмних документах міжнародних інституцій (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Тлумачення інклюзивного розвитку міжнародними інституціями

Інститут	Трактовка поняття “інклюзивний розвиток/зростання»
Комісія Інклюзивного розвитку	Інклюзивне зростання – “інтегроване широкомасштабне зростання, яке поширюється на широкий діапазон людей та місць для того, щоб сприяти та отримувати переваги від економічного успіху”
Європейська комісія	Інклюзивне зростання – “забезпечення високого рівня зайнятості, інвестування в освіту, боротьбу з бідністю і

	модернізацію ринків праці, системи соціального захисту та сприяння більшому об'єднанню суспільства”
Організація економічного співробітництва та розвитку	Інклюзивний розвиток – економічне зростання, яке справедливо розподілене в усьому суспільстві та створює можливості для всіх
Світовий банк	Інклюзивне зростання – стабільне зростання швидкими темпами, що поширюється всіма секторами економіки при залученні значної частини трудових ресурсів країни та характеризує рівність можливостей доступу до ринку праці та ресурсів

Джерело: сформовано за [29-32]

Зазначені офіційні тлумачення вказують на досить широке змістовне навантаження поняття «інклюзивний розвиток» та формування цілісного концепту в межах парадигми сталого розвитку. Цілком погоджуємось з думкою Войчука В.М., що «підхід до розвитку економіки, що базується на інклюзії, де-факто є відображенням базової концепції філософії економіки сталого розвитку. ... дослідження процесів інклюзивності в економіці зумовлені фундаментальними трансформаціями філософських парадигм економічної теорії в ХХІ столітті. Інклюзивність є прямим відображенням закріплення парадигми сталого розвитку в економіці та зміни фундаментальних підходів до розуміння, функціонування та управління економікою» [28].

Узагальнення сучасних наукових досліджень з проблематики інклюзивного економічного розвитку дозволило нам виокремити наступні основні характеристики цього концепту (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Характеристика концепції інклюзивного економічного розвитку

Атрибути	Характеристика
Аргументи важливості економічної інклюзії	нормативні, що стосуються найбідніших та маргіналізованих в суспільстві
	правові, що впливають з прав людини
	безпекові (бідним мати доступ до законних засобів виживання та жити в безпеці)
	демократичні (залучення всіх до прийняття рішень (процесуальна справедливість), розподілу ресурсів і процвітання (розподільна справедливість))
	реляційні (бідність наслідком дій інших)
Риси інклюзивної економіки	участь (залученість) - залученості людей в економічне життя держави
	справедливість - забезпечення можливостями для мобільності більшої кількості людей з різних соціально незахищених груп
	зростання - економічний розвиток і трансформація, що не лише вимірюється агрегованими показниками росту, але також включає дохідні

	показники на душу населення та інші показники загального багатства суспільства
	стабільність - особи, спільноти, підприємства та уряди мають мати достатню ступінь впевненості у своєму майбутньому та підвищення спроможності прогнозувати результати своїх економічних рішень
	сталість - економічне та соціальне багатство поступово накопичується, таким чином підтримуючи добробут між поколіннями.
Ключові напрями реалізації економічної інклюзії	залученість членів громади до економічного розвитку через належну пропозицію робочих місць, розвиток підприємництва, фінансову спроможність громад
	участь спільноти у прийнятті рішень через демократичні інститути
Принципи розвитку інклюзивної економіки	наявність ширших соціально-економічних цілей
	стимулювання та заохочення людського розвитку і підвищення добробуту населення
	включення усіх груп населення до соціально-економічного життя
	вменшення бідності на нерівності
	посилення участі окремих груп в управлінні економічними процесами
	сприяння раціональному використанню природних ресурсів, захисту клімату

Джерело: складено автором на основі цитування та узагальнення [23-28]

Надзвичайно важливу роль у забезпеченні інклюзивного та сталого розвитку суспільства відіграє соціальне підприємництво. Його концепція полягає у вирішенні соціальних проблем через комерційну діяльність, створюючи вигоду як для підприємства, так і для суспільства в цілому. Одним із важливих аспектів соціального підприємництва є забезпечення інклюзії та участі різних соціальних груп у економічному житті.

Зокрема, соціальні підприємства активно залучають до праці людей з обмеженими можливостями, надаючи їм рівні можливості та підтримку для самореалізації. Вони створюють спеціальні умови та програми навчання, а також адаптують робоче середовище, щоб кожна людина могла відчувати себе корисною та потрібною для суспільства.

Крім того, соціальні підприємства сприяють розвитку інфраструктури та послуг для вразливих груп населення, таких як діти з особливими потребами, молодь без роботи, люди похилого віку тощо. Шляхом створення програм соціальної підтримки, надання послуг у сфері охорони здоров'я, освіти, житла та інших соціальних сферах, ці підприємства сприяють інклюзивному розвитку

суспільства, де кожна людина має доступ до необхідних ресурсів та можливостей.

Нарешті, соціальне підприємництво відіграє важливу роль у сталому розвитку суспільства, збалансовуючи економічні та соціальні цілі. Шляхом вирішення соціальних проблем через підприємницьку діяльність, воно сприяє підвищенню якості життя та збереженню навколишнього середовища, роблячи суспільство більш стійким та відповідальним перед майбутніми поколіннями.

Таким чином, соціальне підприємництво відіграє ключову роль у забезпеченні інклюзивного та сталого розвитку суспільства. Шляхом поєднання підприємницького духу з соціальною відповідальністю воно сприяє створенню більш справедливого та гармонійного світу для всіх його членів, через ефективну діяльність забезпечує економічне зростання (рис. 2.1)

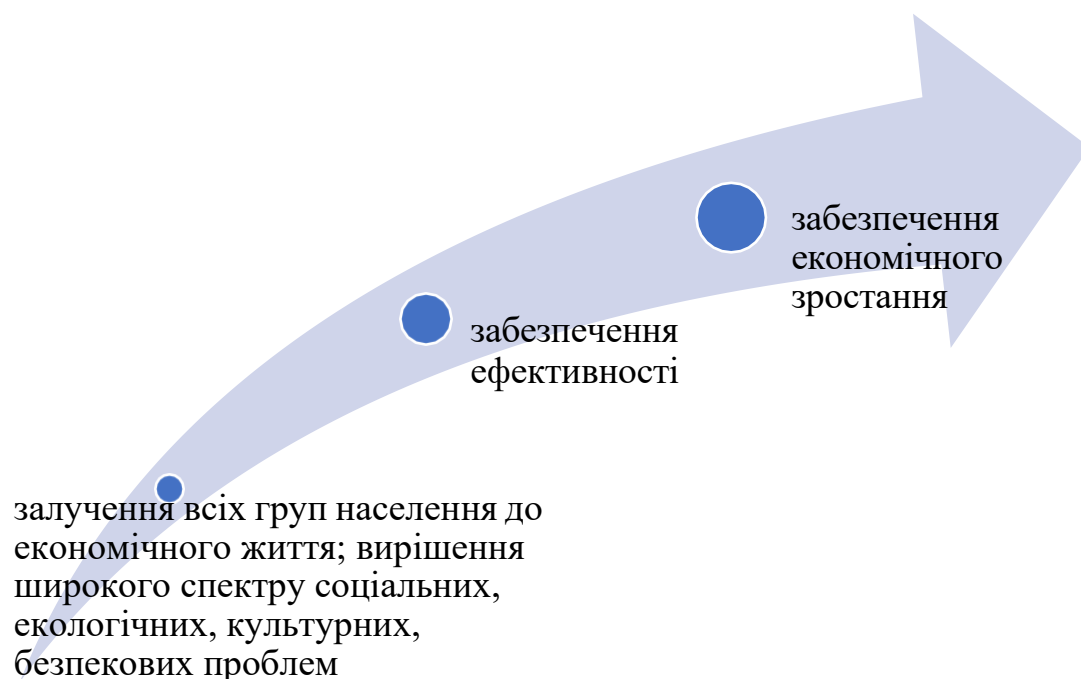

Рис. 2.1. Роль соціального підприємництва у забезпеченні інклюзивного економічного розвитку

Джерело: складено автором

Отже, соціальне підприємництво має великий потенціал у забезпеченні інклюзивного та сталого розвитку суспільства, створюючи умови для рівних можливостей та гідного життя для всіх його членів. Про важливість забезпечення економічної інклюзії йдеться і у Стратегії сталого розвитку України-2030 [33].

Важливість переосмислення та трансформації усталених парадигм економічного розвитку та вагомість інклюзивного розвитку підтверджується поступовою “прагматизацією” теоретичних положень, що знаходить відображення у прикладних розробках спеціальних метрик його вимірювання та оцінювання. Так, в 2018 році група науковців (Річард Саманс, Маргарет Дзеник-Хануз, Джема Кориған, Маркус Берк) вперше на 48-му Всесвітньому економічному форумі в Давосі представили методіку оцінювання Індексу інклюзивного розвитку (Inclusive Growth and Development Index (IDI)). Цей індекс включає 12 показників, які розділені на 3 групи – “Зростання і розвиток”, “Інклюзивність”, “Наслідування поколінь і сталість розвитку”. Індекс оцінюється в розрізі двох груп країн – розвинутих та тих, що розвиваються [34, 35].

Так, прикро констатувати, що Україна серед європейських країн не лише продемонструвала найнижчий рейтинг інклюзивного розвитку, посівши 47 місце, а потрапила в топ-5 країн, що демонстрували найвищі темпи його падіння впродовж оцінюваного періоду (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Рейтинг 5 країн з найвищими темпами зниження IDI у 2018 році

Країни	Місце у рейтингу	Значення IDI, балів	Темп зниження IDI у 2013-2018 рр, %
Мозамбiк	74	2,47	-12,38
Україна	49	3,42	-6,8
Єгипет	70	2,84	-6,52
Малаві	72	2,81	-6,47
Малі	60	3,10	-5,71

Джерело: укладено за [35]

Невтішними є показники інклюзивного розвитку у розрізі окремих складових (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Показники IDI України у 2018 році

Показники	Значення	Місце в рейтингу (з 74 країн, що розвиваються)
Зростання та розвиток		
ВВП на душу населення, дол.США	2906	42

Продуктивність праці (ВВП на 1-го працівника), дол.США	15845	46
Очікувана тривалість здорового життя, років	64,1	39
Зайнятість населення, %	53,9	48
Інклюзивність		
Коефіцієнт розшарування суспільства за доходами (від 0 до 100)	26,3	1
Рівень бідності, %	0,5	4
Медіанний дохід домогосподарств, дол.США на день	10,2	21
Коефіцієнт розшарування суспільства за рівнем добробуту (від 0 до 100)	90,1	70
Наслідкування поколінь і сталість розвитку		
Скориговані чисті заощадження, % від валового національного доходу	1,0	55
Інтенсивність парникового забруднення на одиницю ВВП, кг/дол.США	347	72
Державний борг, % від ВВП	69,0	69
Коефіцієнт демографічного навантаження, %	45,8	15

Джерело: укладено за [35]

Як видно з таблиці, за усіма складовими Україна демонструє слабку позицію в рівні інклюзивного розвитку. Абсолютно погоджуємося з науковцями, які зауважують на певних проблемах в оцінюванні окремих індикаторів для країн, що розвиваються. Особливо це стосується показників ВВП на душу населення, продуктивності праці, медіанного доходу домогосподарства, коефіцієнта розшарування суспільства, скоригованих чистих заощаджень. Проблема їх оцінювання пов'язана з наявністю тіньового сектору економіки, що призводить до певного викривлення цих метрик. Тому, наприклад, індекс Джині може в реальності відрізнятись від отриманих значень, як і ВВП на душу населення. Тому, Україні в перспективі доведеться докласти чималі зусилля для забезпечення належних параметрів інклюзивного розвитку, особливо зважаючи на тенденції зміни окремих індикаторів в останні роки (табл.2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка окремих індикаторів інклюзивного розвитку України за 2019-2022 роки

Показники	2019	2020	2021	2022	Абсолютний приріст за період (+,-)
ВВП на душу населення, дол.США	3659,8	3725,6	4826,6	3900,5	+240,7

Рівень безробіття, %	8,6	9,9	10,3	21,1	+12,5
Індекс Джині, %	23,50	25,36	26,00	26,00	+2,5
Державний борг, % до ВВП	50,3	60,8	48,9	78,4	+28,1

Джерело: складено за [36, 37, 38]

Впродовж 2019-2021 років в Україні намітилась позитивна тенденція зростання ВВП на душу населення. Російське вторгнення та активна фаза війни зламали цей позитивний тренд, що було очікуваним явищем за таких складних умов. Поряд з цим впродовж всього досліджуваного періоду спостерігається негативна тенденція зростання безробіття, яке в умовах війни зросло стрибкоподібно і сягнуло максимального значення, починаючи з 2010 року. Така ситуація вказує на зниження залученості працездатного населення до економічного життя. Логічним продовженням цієї ситуації є зниження добробуту. Негативний тренд спостерігається і в динаміці індексу Джині. Не дивлячись на те, що в Україні цей показник є одним з найнижчих в Європі, треба враховувати українські реалії: наявність тіньового сектору, приховування доходів, що призводить до його викривлення. Навіть за таких умов його значення зростало, що вказує на збільшення рівня розшарування населення за доходами, тобто посилення нерівності. Астрономічними темпами зріс державний борг України, що насамперед обумовлюється війною на тлі зниження економічної активності та надходжень в бюджет.

Слабка позиція України у інклюзивному економічному розвитку обумовлювалась хронічними проблемами, які не вдалось подолати нашій державі протягом незалежності, а саме, низькою продуктивністю праці, низьким рівнем інноваційності, слабкістю інститутів, високим рівнем корупції. Не дивлячись на те, що Україні вдалось перейти з країн групи 3 з високим рівнем корупції до групи 2 – країн, що борються з корупцією, цей чинник також є суттєвим в незадовільному просуванні в інклюзивному розвитку. Це підтверджується рядом досліджень. Так, у [39] проведено емпіричну оцінку впливу індексу сприйняття корупції (ІСК) на індекс інклюзивного розвитку на виборці із 109 країн. Результати дослідження показують пряму залежність IDI від зміни ІСК: зростання ІСК на 1 пункт призводить до зростання IDI на 0,027

пункти. Автори дослідження констатують високий вплив корупції на динаміку інклюзивного розвитку та зазначають, що за їх оцінками зміни IDI на 53% пояснюється зміною ІСК [39].

Війна суттєво послабила позиції України в інклюзивному розвитку. Вже на сьогоднішній день її соціально-економічні та екологічні наслідки є катастрофічними, але достеменно не оціненими. На жаль, вони можуть зростати по мірі затягування війни.

Таким чином, перед Україною будуть стояти надзвичайно складні завдання з повоєнного соціально-економічного відновлення, але це одночасно шанс реалізувати його на засадах сталого розвитку та інклюзивності.

Звичайно формування соціально-економічної системи держави на засадах інклюзії – це надзвичайно складне системне завдання, яке вимагає комплексних рішень, як на рівні держави, так і на мікрорівні. Проте, абсолютно очевидним є важлива роль соціального підприємництва в цьому процесі, а відтак необхідності стимулювання його розвитку.

3. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Перші спроби впровадження соціального підприємництва в Україні відбулись на початку 2000-х років. Вважається, що після проведення серії тренінгів з експертами США щодо створення соціальних підприємств громадськими організаціями, в 2004 році цей термін почав циркулювати на теренах України.

За даними інституту стратегічних досліджень за період з 2004 по 2007 роки програмою USAN було підтримано грантами 28 проектів створення соціальних підприємств на території України. У 2010 році за ініціативи Британської Ради в Україні створений Консорціум «Сприяння розвитку соціального підприємництва в Україні», до якого увійшли Фонд «Східна Європа», Міжнародний фонд «Відродження», комерційний банк «Ерстебанк» та міжнародна аудиторська

компанія «PWC». У 2013-2016 роках міжнародними організаціями і фондами було проведено десятки тренінгів на тему соціального підприємництва, видано перший та другий «Каталог соціальних підприємств України (у 2013 та 2017 рр), проведено I та II Всеукраїнський Форум соціальних підприємців (березень 2013 р. та листопад 2016 р.). У 2016 році курс «Соціальне підприємництво» був вперше проведений у Львівській бізнес-школі Українського католицького університету та, як вибірковий, запроваджений у бакалаврській програмі Школи соціальної роботи Національного університету «Києво- Могиллянська Академія» [40].

Хоча в Україні на законодавчому рівні не визначено сутності соціального підприємства, на державному порталі Дія Бізнес зазначено, що соціальний підприємець – це: підприємство, створене для працевлаштування вразливих категорій населення, яке має відповідні умови для їх соціального включення в суспільні процеси; компанія, що реінвестує прибутки в реалізацію своєї соціальної місії; громадська організація, що здійснює соціальні зміни через використання інновацій та підприємництва; організація, яка виробляє соціально значущі товари чи надає соціально значущі послуги [41].

У результаті відсутності законодавчого врегулювання в Україні також відсутні офіційні статистичні дані щодо кількості соціальних підприємств та обсягів їх підприємницької діяльності. Виданий в рамках грантового проекту «Соціальні підприємства в Україні» у 2017 р. другий «Каталог соціальних підприємств» налічує їх 150, перший Каталог у 2013 році налічував лише 46 соціальних підприємств [42]. На думку менеджера програми соціального інвестування Western NIS Enterprise Fund Василя Назарука, реальна цифра може сягати тисячі [43].

Для порівняння за даними Європейської комісії, на сьогодні у Європі існує два мільйони соціальних підприємств (10 % від усього європейського бізнесу), на яких працюють понад 11 мільйонів співробітників (6% працюючих осіб у регіоні) [40].

Лідером європейського регіону в розвитку соціального підприємництва вважається Велика Британія, де соціальне підприємництво з'явилося ще 1844 року, а зараз налічується близько 70 тис. соціальних підприємств, що забезпечують роботою майже 2 мільйони британців (3 % населення) [44]. Кожне п'яте соціальне підприємство має річний обіг більше 1 млн. фунтів, а сумарний внесок в економіку становить понад 24 млрд фунтів стерлінгів (майже 9 % ВВП країни). Досить показовим є також досвід Ізраїлю з адаптації людей з обмеженими можливостями [40].

У Німеччині нараховується близько 100 тисяч соціальних підприємств, на яких зайняті понад 2,5 мільйона працівників, що утричі більше, ніж працівників у галузі виробництва авто, де працює 750 тисяч робітників [45].

Основними організаційно-правовими формами соціальних підприємств у європейських країнах є кооперативи (зокрема, у Португалії – «кооперативи соціальної солідарності», у Франції – «соціальні кооперативи колективної власності», в Італії – «соціальні кооперативи», в Іспанії – «кооперативи соціальних ініціатив» тощо) або компанії (наприклад, у Великобританії – «компанії, що працюють в інтересах громади», у Бельгії – «компанії соціальної мети») [40].

В Україні за даними досліджень суб'єкти соціального підприємництва існують в наступних організаційних формах (табл.3.1)

Таблиця 3.1

Форми функціонування суб'єктів соціального підприємництва в Україні

Форма організації	Частка у загальній кількості, %
Громадська організація + ФОП	28
Громадська організація	26
ФОП	15
ТОВ	13
Об'єднання громадян	13
Благодійний фонд	2,5
Приватне підприємство	2,5

Джерело: укладено за [46]

В світовій практиці основним джерелом фінансування соціальних підприємств є їх власні фінансові ресурси, сформовані за результатами діяльності, а інші джерела посідають другорядне значення (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Структура джерел фінансування соціальних підприємств у світовій практиці

Джерела фінансування	Питома вага, %	
	середня	діапазон коливань, залежно від країн
Власні джерела	54,28	74,5 (Іспанія) – 28,5 (Румунія)
Гранти	27,11	36,2 (Швеція) – 18,9 (Китай)
Пожертви	5,96	12,1 (Румунія) – 1,7 (Угорщина)
Інвестиції	4,61	21 (Китай) – 0,6 (Іспанія)

Джерело: укладено за [46]

За даними дослідження Гусака Н. фінансове забезпечення майже половини з досліджених соціальних підприємств в Україні відбувалося за рахунок їх комерційної діяльності, менше 50 % – за рахунок грантів, 20 % підприємств серед джерел фінансування мали кредити (від 2 % до 62 % від обсягу фінансування), майже 25 % підприємств вказали, що єдиним джерелом фінансування є власні кошти засновників [47].

Соціальні підприємства в Україні стикаються з такими ж проблемами, як і європейські країни та які наведені в комплексному дослідженні Європейської комісії у 2015 році. Вони по суті є перешкодами розвитку соціального підприємництва. До них відносяться [40, 48]:

- погане розуміння концепції соціального підприємства. Дуже часто, в тому числі в Україні, соціальне підприємство асоціюється суто з благодійною діяльністю а не з підприємництвом;
- відсутність спеціалізованих послуг з підтримки розвитку соціального бізнесу, таких як інкубатори і програми наставництва;
- недостатнє законодавче супроводження. Хоча 18 європейських країн мають законодавчу базу стосовно соціальних підприємств, відсутність законного визнання в багатьох країнах, в тому числі це стосується і України, ускладнює

отримання фінансової підтримки і фіскальних стимулів для соціальних підприємств;

- доступ до ринків та фінансів. Сучасні практики державних закупівель, такі як великі розміри контрактів та попередня кваліфікація, затримки платежів – все це ускладнює соціальним підприємствам можливість ефективно конкурувати на ринках державних закупівель. Крім того, звичайні інвестори і зазвичай кредитори не розуміють подвійної місії та гібридні бізнес-моделі соціальних підприємств. Таким чином, соціальним підприємствам важко отримати доступ до фінансів від типових та додаткових джерел;

- відсутність загальних механізмів для вимірювання впливу. Методологія та практика вимірювання або звітності щодо соціального впливу соціальних підприємств в європейських країнах дуже обмежені, а в Україні взагалі відсутні.

Проте, варто зазначити, що в Україні є окремі позитивні зрушення в напрямку розвитку соціального підприємництва, зокрема:

- достатньо широка підтримка соціального підприємництва міжнародними фондами і організаціями, які надають можливість залучення грантів;

- все більше залучення місцевої влади до підтримки соціального підприємництва. Так, станом на 2016 рік майже 60% місцевих органів влади підтримували в той чи інший спосіб соціальне підприємництво місцевих громад [40];

- поява державних інформаційних ресурсів з популяризації та інформаційної підтримки соціального підприємництва. Так, наразі в Україні на державному порталі Дія Бізнес є спеціальна рубрика “Соціальне підприємництво”, яка коротко роз’яснює його сутність та основні бізне-моделі здійснення, дає посилання на корисні освітні ресурси тощо;

- у межах проєкту "Соціальне підприємництво в Україні: досягнення соціальних змін за ініціативою знизу", що реалізується за підтримки ЄС в Україні, 2019 року було розроблено Зелену книгу із соціального підприємництва - комплексний документ, який описує феномен вітчизняного соціального

бізнесу, який має стати підґрунтям для розроблення подальшої політики розвитку соціального підприємництва, яку в ЄС називають Білою книгою [49];

- створення спеціалізованих шкіл та акселераторів соціального підприємництва. Так, лише протягом 2019 року було проведено дванадцять гаражів ідей, чотири хакатони і літня школа бізнес-навичок із соціального підприємництва у 13 містах України, що охопили понад 600 учасників [49].

Проте, ці заходи на сьогоднішній день не носять системного та всеохоплюючого характеру, що певною мірою стримує розвиток соціального підприємництва. З огляду на це, основними завданнями з його розвитку на найближчу перспективу, на наш погляд, можна вважати:

- законодавче закріплення терміну “соціальне підприємництво”, “соціальне підприємство” з визначенням чітких критеріїв, що дозволить визнавати підприємства соціальними офіційно, здійснювати статистичні спостереження тощо;

- розробка та затвердження на державному рівні Концепції розвитку соціального підприємництва в Україні з подальшою поступовою розробкою та прийняттям конкретних стимулюючих заходів розвитку;

- формування екосистеми розвитку соціального підприємництва, яка забезпечить доступ до знань, менторської підтримки та ресурсів;

- популяризація соціального підприємництва на державному рівні у вигляді соціальної реклами, яка б одночасно сприяла збільшенню кількості соціальних підприємців в Україні та зростанню клієнтської бази таких підприємств.

Реалізація зазначених заходів, на наш погляд, може дати позитивний імпульс для розвитку соціального підприємництва в Україні, особливо зважаючи, що його основна бізнес-модель в нашій країні ґрунтується на поєднанні “громадська організація+ФОП”.

З одного боку, в Україні спостерігається активний розвиток громадських та благодійних організацій, покращується індекс сталості громадянського суспільства, фіксується високий рівень міжособистісної довіри (що сприяє можливостям залучення благодійних внесків, краудфандингового фінансування)

та наявність спрощеної системи (достатньо лояльної за ставками в порівнянні з іншими європейськими країнами) оподаткування для ФОПів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Сприятливі передумови для розвитку соціального підприємництва в Україні в повоєнний період

Показники	1991	1996	2014	2021	2022
Кількість громадських організацій, од	324	3548	77286	94353	97113
Кількість благодійних організацій, од	-	-	14999	20144	26511
Індекс сталості організацій громадянського суспільства (CSOSI) – оцінюється за шкалою від 1 до 7, де 1- найвищий рівень розвитку (в Україні вимірюється з 2005 року)	-	-	3,3	3,2	3,1
Міжнародний рейтинг Freedom House	Починаючи з 2020 року: Україна визнається державою з активним громадянським суспільством				

Джерело: складено автором за [50-54]

Інформація табл.3.3. яскраво демонструє позитивні зрушення у розвитку громадянського суспільства в Україні. За даними звіту [50] з початком повномасштабної війни лише на рахунки НБУ та у три найбільші благодійні фонди (“United24”, БФ “Повернись живим” та БО “Благодійний фонд Сергія Притули”) українці та іноземці перерахували понад 33,96 млрд грн, що становить майже 1 млрд доларів США. Наразі українське суспільство демонструє суттєві соціально-психологічні трансформації, високий рівень згуртованості, що може стати міцним ґрунтом для просування ідеї розвитку соціального підприємництва. Реалізація зазначених вище заходів на державному рівні та ґрунті такої активності громадянського суспільства, що склалась станом на 2022 рік може стати потужною основою для динамічного розвитку соціального підприємництва та вихід на новий рівень інклюзивного економічного розвитку держави, який як ніколи актуалізується в умовах повоєнного відновлення.

ВИСНОВКИ

Проведе дослідження дозволило зробити наступні висновки.

1. Концепція сталого розвитку стала відповіддю світової спільноти на виклики сьогодення: екологічні проблеми, економічні кризи, посилення нерівності тощо та визначає парадигмальні принципи суспільного розвитку – необхідність забезпечення добробуту для всіх з врахуванням інтересів та потреб майбутніх поколінь. Така складна мета концепції сталого розвитку потребує узгодження та збалансування економічної, екологічної та соціальної складових, що є нетривіальним завданням та вимагає розробки дієвих практичних інструментів реалізації.

2. Потужною відповіддю на запити сталого розвитку є соціальне підприємництво, яке полягає у функціонуванні на госпрозрахункових засадах, але для досягнення важливої суспільної місії. Дослідження практики функціонування соціальних підприємств дозволило нам сформулювати класифікацію його видів за принциповими напрямками та векторами діяльності (екологічні, людиноцентричні, культурно-просвітницькі та безпекові) та констатувати, що Україна є піонером у розвитку безпекового напрямку соціального підприємництва, що обумовлено війною.

3. Співвіднесення Глобальних цілей розвитку та основних векторів діяльності соціального підприємництва доводить важливу роль останнього у забезпеченні параметрів сталого розвитку та підтверджує актуальність заходів щодо його стимулювання.

4. Людиноцентричність концепції сталого розвитку обумовила розвиток в її межах концепції інклюзивного економічного розвитку, яка постулює залученість усіх груп громадян до соціально-економічного життя, справедливий розподіл благ тощо, а економічна інклюзія визнається новим мірилом економічного росту. В даному контексті саме соціальне підприємництво, в ідею якого закладена інклюзія, варто розглядати як дієвий інструмент інклюзивного економічного розвитку і яке через поєднання у своїй

діяльності принципів ринкового функціонування та соціальної місії може забезпечувати саме інклюзивне економічне зростання.

5. Статистичний аналіз дозволив констатувати незадовільний стан інклюзивного розвитку України, що проявляється в низькому рейтингу серед країн, що розвиваються (найнижче значення серед європейських країн) та суттєве падіння його рівня, що вказує на низку проблем, які потребують вирішення. З огляду на те, що індекс інклюзивного розвитку останній раз оцінювався в 2018 році, було досліджено декілька принципових показників, що входять в його формування. Результати дослідження засвідчили погіршення ситуації з інклюзивним економічним розвитком, що значною мірою обумовлюється війною і як ніколи актуалізує завдання з його забезпечення в повоєнному періоді. Стимулювання соціального підприємництва можна по праву вважати важливим інструментом забезпечення інклюзивного економічного розвитку.

6. Розвиток соціального підприємництва в Україні перебуває на етапі формування, тоді як в розвинених європейських країнах це потужний пласт бізнесу, який здійснює суттєвий внесок у ВВП країн та одночасно реалізує важливі соціальні завдання, сприяючи економічній інклюзії. Аналіз показує, що високий рівень розвитку соціального підприємництва спостерігається в країнах з досить високим рівнем інклюзивного економічного розвитку, що також підтверджує значимість соціальних підприємств в цьому процесі та необхідності розвитку такого підприємництва в Україні.

7. Не дивлячись на недостатню розвиненість вітчизняного соціального підприємництва є певні позитивні зрушення, зокрема: грантова підтримка, створення спеціальної інформаційної підтримки на порталі Дія, розгортання програм на місцевому рівні та залучення місцевих органів влади до стимулювання його розвитку. Проте, можна констатувати, що ці заходи ще не набули системного характеру для кардинальних позитивних змін у розвитку соціального підприємництва.

8. Найбільш важливими та актуальними завданнями розвитку соціального підприємництва в Україні, на наш погляд, слід вважати: законодавче закріплення терміну “соціальне підприємництво”, “соціальне підприємство” з визначенням чітких критеріїв, що дозволить визнавати підприємства соціальними офіційно, здійснювати статистичні спостереження тощо; розробка та затвердження на державному рівні Концепції розвитку соціального підприємництва в Україні з подальшою поступовою розробкою та прийняттям конкретних стимулюючих заходів розвитку; формування екосистеми розвитку соціального підприємництва, яка забезпечить доступ до знань, менторської підтримки та ресурсів; популяризація соціального підприємництва на державному рівні у вигляді соціальної реклами, яка б одночасно сприяла збільшенню кількості соціальних підприємців в Україні та зростанню клієнтської бази таких підприємств.

9. Останніми роками в Україні відбулись позитивні зрушення у розвитку громадянського суспільства. Реалізація комплексної системи заходів на ґрунті такої активності громадянського суспільства, що склалась станом на 2022 рік може стати потужною основою для динамічного розвитку соціального підприємництва та вихід на новий рівень інклюзивного економічного розвитку держави, який як ніколи актуалізується в умовах повоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття»: Ухвалена конференцією ООН з на-вколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.): Пер. з англ. — 2-ге вид. — К.: Інтелсфера, 2000. — 360 с.
2. Kates R. W. What is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice. / R. W. Kates, T. M. Parris, A. A. Leiserowitz. — Environment: Science and Policy for Sustainable Development, Number 3, P. 8 –21.
3. Andersson, F. O., and M. Ford. “Reframing Social Entrepreneurship Impact: Productive, Unproductive and Destructive Outputs and Outcomes of the Milwaukee School Voucher Programme.” Journal of Social Entrepreneurship 2015ю 6 (3): 299–319. <https://doi.org/10.1080/19420676.2014.981845>
4. Barinaga E. Social Entrepreneurship: Cases and Concepts. Lund: Studentlitteratur, 2014.
5. Barinaga E. Tinkering with Space: The Organizational Practices of a Nascent Social Venture. Organization Studies. 2017a. 38 (7): 937–958.
6. Bruder I. A Social Mission is Not Enough: Reflecting the Normative Foundations of Social Entrepreneurship. Journal of Business Ethics. 2021. 174 (3): 487–505. <https://doi.org/10.1007/s10551-020-04602-5>
7. Carree M. A., and R. Thurik. The Impact of Entrepreneurship on Economic Growth. In Handbook of Entrepreneurship Research, edited by Z.J. Acs, and D.B. London: Springer. Audretsch, 2010. 557–594.
8. Certo, S. T., and T. Miller. Social Entrepreneurship: Key Issues and Concepts. Business Horizons. 2008. 51 (4): 267–271. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2008.02.009>
9. Chmelik, E., M. Musteen, and M. Ahsan. Measures of Performance in the Context of International Social Ventures: An Exploratory Study. Journal of Social Entrepreneurship. 2016.7 (1). 74–100. <https://doi.org/10.1080/19420676.2014.997781>

10. Daskalaki M., D. Hjorth, and J. Mair. Are Entrepreneurship, Communities, and Social Transformation Related? *Journal of Management Inquiry*. 2015. 24 (4): 419–423. <https://doi.org/10.1177/1056492615579012>
11. Defourny J., and M. Nyssens. Conceptions of Social Enterprise and Social Entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and Divergences. *Journal of Social Entrepreneurship*. 2010. 1 (1): 32–53.
12. Di Domenico M. L. Haugh H., and Tracey P. Social Bricolage: Theorizing Social Value Creation in Social Enterprises. *Entrepreneurship: Theory & Practice*. 2010. 34 (4): 681–703.
13. Ebrahim A., and V. K. Rangan. What Impact? A Framework for Measuring the Scale and Scope of Social Performance. *California Management Review*. 2014. 56 (3): 118–141. <https://doi.org/10.1525/cm.2014.56.3.118>
14. Maas K., and C. Grieco. Distinguishing Game Changers from Boastful Charlatans: Which Social Enterprises Measure Their Impact? *Journal of Social Entrepreneurship* 2017. 8 (1): 110–128. <https://doi.org/10.1080/19420676.2017.1304435>
15. Molecke G., and J. Pinkse. Accountability for Social Impact: A Bricolage Perspective on Impact Measurement in Social Enterprises. *Journal of Business Venturing*. 2017. 32 (5): 550–568. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2017.05.003>
16. Sauermann Miklas Pascal. Social Entrepreneurship as a Tool to Promoting Sustainable Development in Low-Income Communities: An Empirical Analysis. 2023. 27. URL: <https://ssrn.com/abstract=4400669> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4400669>
17. Boulongne, R. A cognitive approach to the expected value of work integration social enterprises. *Strategic Entrepreneurship Journal*. 2023 17(1), 95-131.

18. Choi N., & Majumdar S. Social entrepreneurship as an essentially contested concept: Opening a new avenue for systematic future research. *Journal of business venturing*. 2014. 29(3), 363-376.
19. Corbett J., & Montgomery A. W. Environmental entrepreneurship and interorganizational arrangements: A model of social-benefit market creation. *Strategic Entrepreneurship Journal*. 2017. 11(4), 422-440.
20. Astebro T., & Hoos F. Impact measurement based on repeated randomized control trials: The case of a training program to encourage social entrepreneurship. *Strategic Entrepreneurship Journal*. 2021. 15(2), 254–278.
21. Austin J., Stevenson H., & Wei–Skillern J. Social and commercial entrepreneurship: Same, different, or both? *Entrepreneurship Theory and Practice*. 2006. 30(1), 1–22.
22. Соціальне підприємництво відрізняється від звичайного відповіддю на запитання, що робити з прибутком. -Електронний ресурс. -Режим доступу: <https://apostrophe.ua/ua/article/business/2021-06-15/sotsialnoe-predpriyatie-otlichaetsya-ot-obyichnogo-otvetom-na-vopros-hto-delat-s-dohodami/40200>
23. Gupta J., Stec S. Strengthening UNEP’s legitimacy: Towards greater stakeholder engagement. *UNEP Perspectives*. 2014. No. 11. P. 1-12.
24. 13. Gupta J., Cornelissen V., Ros-Tonen M. Inclusive development. *Encyclopedia of Global Environmental Governance and Politics*. Cheltenham, 2015. P. 35-44.
25. Опалько В. В. Соціально-економічна нерівність і формування нової парадигми інклюзивного розвитку в Україні. Причорноморські економічні студії. 2019, No 38(2). С. 63-69.
26. Прогнімак О. Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. No 1(51). С. 187-197.
27. Прушківська Е. В., Дерев’ягін М. В. Теоретичні аспекти інклюзивного розвитку та його роль в сучасних умовах. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2018. No 2. С. 24-33.

28. Войчук М.В. Етимологія поняття “економічна інклюзія” в контексті циклічного розвитку економіки. Інноваційна економіка. 2020. №3-4 (87). С.28-33
29. Inclusive growth for people and places: challenges and opportunities // Inclusive Growth Commission. RSA, London, 2017. URL: https://www.thersa.org/globalassets/pdfs/reports/rsa_inclusivegrowth-commission-final-report-march-2017.pdf
30. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels. URL: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm
31. Inclusive growth // OECD: Better Policies for better lives. URL: <http://oecd.org/inclusive-growth/#introduction>.
32. Lanchovichina E., Lundstrom S. Inclusive Growth Analytics Framework and Application. Policy Research Working Paper 4851. Washington, 2009. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/771771468180864543/pdf/WPS4851.pdf>
33. Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 року. URL: http://sd4ua.org/wpcontent/uploads/2016/11/Strategy_Sustainable_Development_UA.pdf
34. Іртищева І., Крамаренко І., Завгородній К. Оцінка рівня сталого інклюзивного розвитку України. Modeling the development of the economic systems. 2023. (2), 159–165. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-21>
35. The Inclusive Development Index 2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://reports.weforum.org/the-inclusive-development-index-2018/>
36. Сайт державної служби статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
37. Сайт НБУ. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>
38. Завгородня С. Економічна нерівність серед населення України в контексті забезпечення стійкості. Електронний ресурс. -Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_eknerivnist_19022024.pdf

39. Іщук Я.В., Горна М.О. Статистичний аналіз впливу корупції на інклюзивний розвиток держави. Формування ринкових відносин в Україні. 2020. №3 (226). С.22-29.
40. Розвиток соціального підприємництва в Україні та його роль у реінтеграції Донбасу. Електронний ресурс. -Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-01/111Zapiska-Hodgson-Sots-p_dpri_mnitstvo-zatverdzhene-4cef0.pdf
41. Соціальне підприємництво. Електронний ресурс. -Режим доступу: <https://business.diia.gov.ua/social-entrepreneurship>
42. Каталог соціальних підприємств України 2016-2017рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B5k4OK2hVgtAOWhGV1RjcW8zZlk/view>
43. Гулевська-Черниш А. Соціальне підприємництво: європейський зліт vs український реалізм. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/SOCIUM/socialne-pidpriyemnictvo-yevropeyskiy-zlit-vs-ukrayinskiy-realizm-272250_.html 28
44. Mark Richardson. Соціальне підприємство: Уроки вивчені у Великобританії.//Доповідь на II Всеукраїнському форумі соціальних підприємців. – Київ, 16.11.2016
45. Назарук В. Головний ресурс соціального підприємця. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/opinion/nazaruk.html>
46. Галушка З.І. Роль соціального підприємництва у забезпеченні розвитку громад // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції«Соціальне підприємництво: теорія, практика та міжнародний досвід», КНЕУ, 18 травня 2018 року, ст.182-185
47. Гусак Н. Кращий досвід та сучасні тренди розвитку соціального підприємництва: Україна (результати дослідження). Доповідь на II Всеукраїнському форумі соціальних підприємців. Київ, 16.11.2016.
48. Chien-Chung Huang Blair Donner. The Development of Social Enterprise: Evidence from Europe, North America, and Asia. Research Report #40 March

2018. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://socialwork.rutgers.edu/sites/default/files/report_40.pdf
49. Соціальне підприємництво: куди рухаються світ і Україна. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/socialne-pidpriyemnictvo-kudi-ruhayutsya-svit-i-ukrayina-333573_.html
50. Громадянське суспільство в Україні в умовах війни. Електронний ресурс. -Режим доступу: [https://ednannia.ua/189-doslidzhennia/12456-gromadyanske-suspilstvo-ukrajini-v-umovakh-vijni-2022-zvit-za-rezultatami-doslidzhennya-3#:~:text=За%20даними%20дослідження%2C%20кількість%20зарєєстрованих,\(2%20760%20нових%20ГО\).](https://ednannia.ua/189-doslidzhennia/12456-gromadyanske-suspilstvo-ukrajini-v-umovakh-vijni-2022-zvit-za-rezultatami-doslidzhennya-3#:~:text=За%20даними%20дослідження%2C%20кількість%20зарєєстрованих,(2%20760%20нових%20ГО).)
51. Nations in Transit 2021. The Antidemocratic Turn. Freedom House. URL: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-04/NIT_2021_final_042321.pdf
52. Індекс сталості розвитку організацій громадянського суспільства. Україна, 2019 рік. URL: <http://www.ucipr.org.ua/publicdocs/Ind.pdf>
53. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року. Аналітична доповідь. Електронний ресурс. Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-12/block_grom_susp.pdf
54. Україна покращила показник сталості організацій громадянського суспільства. Електронний ресурс. -Режим доступу: <https://cs.detector.media/law-and-money/texts/185703/2023-10-26-ukraina-pokrashchyla-pokaznyk-stalosti-organizatsiy-gromadyanskogo-suspilstva/#:~:text=У%202022%20році%20показник%20сталості,%2C%20де%201%20—%20найвищий%20бал.>

АНОТАЦІЯ

Шифр: КНОПА. Соціальне підприємництво в системі забезпечення сталого економічного розвитку та економічної інклюзії.

Інклюзивний економічний розвиток є квінтесенцією концепції сталого розвитку та передбачає розв'язання широкого кола економічних, соціальних та екологічних завдань на основі залучення всіх груп громадян до соціально-економічного життя, справедливого розподілу благ та формування добробуту для всіх верств населення з врахуванням потреб майбутніх поколінь. Вирішення такого складного комплексу завдань, спрямованих на реалізацію Глобальних цілей потребує нетривіальних зусиль та запровадження дієвих практичних інструментів, одним з яких є соціальне підприємництво. Проблема забезпечення інклюзивного економічного розвитку є надзвичайно актуальною для України, з огляду на те, що станом на 2018 рік його рівень був низьким, а війна лише поглибила наявні проблеми та створила нові. Важливим завданням для нашої держави є реалізація завдань повоєнного відновлення на засадах принципів інклюзивного економічного розвитку та стимулювання соціального підприємництва як важливого інструменту цього розвитку.

Метою наукової роботи є з'ясування сутності, особливостей розвитку соціального підприємництва, його ролі у забезпеченні сталого та інклюзивного економічного розвитку, формування пропозицій щодо стимулювання його розвитку в Україні на основі оцінки його стану та закордонного досвіду. Для реалізації поставленої мети в роботі розв'язуються наступні завдання: з'ясування сутності, особливостей, видів соціального підприємництва та його ролі у забезпеченні сталого розвитку; розкриття змісту концепції інклюзивного розвитку, оцінка його стану в Україні та визначення місця соціального підприємництва у його формуванні; оцінка стану соціального підприємництва в Україні та формування пропозицій щодо стимулювання його розвитку в перспективі. Дослідження здійснювалось з використанням загальнонаукових (аналізу та синтезу, індукції та дедукції, узагальнення та абстракції) та

спеціальних (структурно-логічний, статистичний аналіз, метод порівняння) методів дослідження.

В роботі сформульовано сутність соціального підприємництва, запропонована авторська класифікація його видів залежно від його соціальної місії та фокусу, обґрунтовано роль соціального підприємництва у забезпеченні сталого розвитку на основі співставлення Глобальних цілей та векторів діяльності соціального підприємництва; визначено сутність та особливості інклюзивного економічного розвитку, сформульовано механізм впливу соціального підприємництва на динаміку інклюзивного розвитку за рахунок унікальної комбінації економічної ефективності та соціальної місії соціального підприємництва; досліджено стан інклюзивного економічного розвитку України; оцінено стан та особливості розвитку соціального підприємництва в Україні в порівнянні з європейськими державами, сформульовано комплекс пропозицій щодо стимулювання розвитку соціального підприємництва в Україні з врахуванням особливостей вітчизняного бізнес-середовища та громадянського суспільства.

Практична значущість отриманих результатів підтверджується їх апробацією на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Innovative development of science, technology and education» (14-16 березня 2024, м. Ванкувер, Канада) та запровадженням в діяльність Співки підприємців малих, середніх та приватизованих підприємств України (Довідка №4 від 4.03.2024). Робота пов'язана з науково-дослідною роботою ВНЗ та виконана в межах НДР «Підприємницький потенціал в системі національної безпеки» (номер державної реєстрації 0124U001631) в межах опанування дисципліни «Соціальна економіка».

***Ключові слова:** соціальне підприємництво, сталий економічний розвиток, Глобальні цілі, економічна інклюзія, інклюзивний економічний розвиток.*

№ 4
04.03.2024р.

**Довідка
про впровадження результатів наукового дослідження
студентки 1 курсу ФЕМП ОП «Економіка бізнесу»
Державного торговельно-економічного університету
Ситник Анастасії Олександрівни
на тему: “Соціальне підприємництво в системі забезпечення сталого
економічного розвитку та економічної інклюзії”**

Довідка надана студентці Державного торговельно-економічного університету Ситник Анастасії Олександрівні про те, що результати її наукової роботи на тему “Соціальне підприємництво в системі забезпечення сталого економічного розвитку та економічної інклюзії”, виконаної під керівництвом к.е.н., доцента кафедри економіка та фінансів підприємства Пашкуди Т.В. в межах НДР кафедри "Підприємницький потенціал в системі національної безпеки" (номер державної реєстрації 0124U001631) пройшли апробацію та прийняті до впровадження у практичну діяльність Спілки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України. Зокрема:

1. Типологія напрямів соціального підприємництва та видів їх бізнес-моделей.
2. Рекомендації щодо розвитку соціального підприємництва в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення.

Результати дослідження використовуються в консультативній та просвітницькій діяльності Спілки підприємців малих, середніх та приватизованих підприємств України з метою стимулювання та підтримки розвитку соціального підприємництва.

**Перший віце-президент,
генеральний директор**

Вячеслав БИКОВЕЦЬ

CERTIFICATE

is awarded to

Pashkuda Tetiana

for being an active participant in

VI International Scientific and Practical Conference

**“INNOVATIVE DEVELOPMENT OF
SCIENCE, TECHNOLOGY AND EDUCATION”**

24 Hours of Participation

(0,8 ECTS credits)

VANCOUVER

14-16 March 2024

sci-conf.com.ua

CERTIFICATE

is awarded to

Sytnyk Anastasiia

for being an active participant in

VI International Scientific and Practical Conference

**“INNOVATIVE DEVELOPMENT OF
SCIENCE, TECHNOLOGY AND EDUCATION”**

24 Hours of Participation

(0,8 ECTS credits)

VANCOUVER

14-16 March 2024

sci-conf.com.ua

